

Київський університет імені Бориса Грінченка
Факультет психології, соціальної роботи та спеціальної освіти
Кафедра психології особистості та соціальних практик

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з наукової роботи

Наталія ВІННІКОВА

Наталія Віннікова 2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ГАЛУЗІ

для аспірантів

спеціальності 053 Психологія

освітнього рівня третього (освітньо-наукового)

освітньо-наукової програми «Психологія»

Київ – 2023

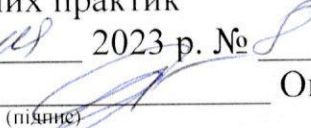
Розробники:

Сергєєнкова Оксана Павлівна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології особистості та соціальних практик;
Каліщук Світлана Миколаївна, доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри психології особистості та соціальних практик;
Столярчук Олеся Анатоліївна, доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри психології особистості та соціальних практик

Викладачі:

Сергєєнкова Оксана Павлівна, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології особистості та соціальних практик;
Каліщук Світлана Миколаївна, доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри психології особистості та соціальних практик
Столярчук Олеся Анатоліївна, доктор психологічних наук, доцент, професор кафедри психології особистості та соціальних практик

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри психології особистості та соціальних практик

Протокол від 29 серпня 2023 р. № 8
Завідувач кафедри Оксана СЕРГЄЄНKOBA
(підпис)

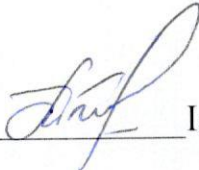
Робочу програму погоджено з гарантом освітньо-наукової програми (керівником групи забезпечення) 053 «Психологія»

29 серпня 2023 р.

Керівник освітньо-наукової програми Оксана СЕРГЄЄНKOBA

Робочу програму перевірено

« 29 ». серпня 2023 р.

Завідувач аспірантури, докторантури Ілона ТРИГУБ

Пролонговано:

на 202__/202__ н.р. _____ (_____), «__» __202__ р., протокол № __
підпис П.І.Б.

на 202__/202__ н.р. _____ (_____), «__» __202__ р., протокол № __
підпис П.І.Б.

на 202__/202__ н.р. _____ (_____), «__» __202__ р., протокол № __
підпис П.І.Б.

на 202__/202__ н.р. _____ (_____), «__» __202__ р., протокол № __
підпис П.І.Б.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
РОЗВИТОК НАУКОВОЇ ГАЛУЗІ		
Вид дисципліни	Обов'язкова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	Українська	
Загальний обсяг кредитів / годин	6 / 180, з них: Змістовий модуль «Методологія та методи психологічних досліджень» 2/60; Змістовий модуль «Міждисциплінарні моделі психологічних досліджень» 2/60; Змістовий модуль «Психологічні знання в статистично-інформаційній презентації» 2/60	
Рік навчання	1-2	1-2
Семестр	1-3	1-3
Кількість змістових модулів з розподілом:	3	3
Обсяг кредитів	6	6
Обсяг годин, в тому числі:	180	180
Аудиторні	48	24
Модульний контроль	12	-
Самостійна робота	90	156
Семестровий контроль	30	-
Форма семестрового контролю	Екзамен	
Модуль 1 «Методологія та методи психологічних досліджень»		
Рік навчання	1	1
Семестр	1	1
Кількість змістових модулів з розподілом:	1	1
Обсяг кредитів	2	2
Обсяг годин, в тому числі:	60	60
Аудиторні	16	8
Модульний контроль	4	
Самостійна робота	30	52
Модуль 2 «Міждисциплінарні моделі психологічних досліджень»		
Рік навчання	1	1
Семестр	2	2
Кількість змістових модулів з розподілом:	1	1
Обсяг кредитів	2	2
Обсяг годин, в тому числі:	60	60
Аудиторні	16	8
Модульний контроль	4	
Самостійна робота	30	52

Модуль 3 «Психологічні знання в статистично-інформаційній презентації»		
Рік навчання	2	2
Семестр	3	3
Кількість змістових модулів з розподілом:	1	1
Обсяг кредитів	2	2
Обсяг годин, в тому числі:	60	60
Аудиторні	16	8
Модульний контроль	4	
Самостійна робота	30	52

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета – забезпечити аспірантів теоретичними знаннями та практичним володінням методологією та методами психологічних досліджень, дати уявлення про міждисциплінарні моделі психологічних досліджень, ознайомити аспірантів з особливостями статистично-інформаційної презентації теоретико-емпіричних результатів психологічного дослідження; розвивати розуміння та усвідомлення аспірантами значущості теоретико-емпіричних досліджень у психологічній науці та науці в цілому з перспективою формування в них наукового світогляду з домінуючими пізнавальними пріоритетами щодо системного вивчення навколишньої дійсності на основі виокремлення актуальної психологічної проблематики, а також попереднього унеможливлення в аспірантів суб'єктивних і споглядальних настанов під час реалізації дослідницьких процедур на попередній, основній та завершальній аналітико-синтетичних стадіях пошукового процесу.

Завдання:

- систематизувати теоретико-практичні знання, які презентують: наукові концепції (парадигми) і наукові школи (філософські, психологічні, філософсько-психологічні, педагогічні тощо), завдяки яким визначаються методологеми сучасної психологічної науки; адекватне (доцільне, завершене) формулювання гіпотез, визначення мети і дослідницьких завдань; критичний аналіз отриманих дослідницьких результатів;
- спрогнозувати актуальну психологічну проблематику у становленні особистості через базовий зміст загальнонаукових дослідницьких методів (спостереження, експеримент, самоспостереження) із специфікою їхнього застосування у психологічній науці та функціональне призначення власне галузевих психологічних методів дослідження (опитувальники, тести, аналіз продуктів діяльності тощо);
- розвивати у руслі смислових досягнень світової (зокрема, радянської та української) психологічної науки і суміжного наукового знання (філософія, біологія, педагогіка, соціологія тощо) перспективні теоретико-практичні наукові уявлення про теорію і практику сучасних наукових досліджень на основі індивідуальних і групових соціальних запитів громадян в умовах нинішніх соціальних викликів і загроз;
- показати можливості методів математичної статистики для обробки емпіричних даних психологічного дослідження.

- ознайомити аспірантів з різноманітними способами статистичної обробки емпіричних даних психологічного дослідження.

- розвивати уміння використовувати комп'ютерні технології для статистично-інформаційної презентації результатів наукового психологічного дослідження.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Розвиток наукової галузі» відповідно до освітньо-наукової програми спеціальності формуються загальні та фахові компетентності:

Програмні компетентності	Код	Значення компетентності
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК1.	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
	ЗК2	Здатність працювати в міжнародному контексті.
	ЗК3	Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
	ЗКУ5	Здатність до реалізації професійної та науково-дослідної діяльності на основі знань про сучасні технології психологічних послуг.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	СК1	Здатність виокремлювати, систематизувати та прогнозувати актуальні психологічні проблеми, чинники та тенденції функціонування й розвитку особистості, груп і організацій на різних рівнях психологічного дослідження.
	СК2	Здатність планувати та виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у психології та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках, та забезпечувати якість виконуваних досліджень.
	СК3	Здатність ініціювати, розробляти і реалізовувати комплексні інноваційні проекти в сфері психології та дотичні до неї міждисциплінарні проекти, лідерство та відповідальність під час їх реалізації; забезпечувати дотримання прав інтелектуальної власності.
	СК4	Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у вищій освіті.
	СК5.	Здатність оцінювати рівень власної фахової компетентності, саморозвиватися і самовдосконалюватися протягом життя, підвищувати професійну кваліфікацію, бути професійно мобільним.
	СК6.	Здатність застосовувати нові технології та інструменти, сучасні цифрові технології, бази даних та інші ресурси, спеціалізоване програмне забезпечення у науковій та викладацькій діяльності.
	СК7.	Уміння толерувати невизначеність і доводити унікальність власного наукового пошуку в умовах інформаційного / цифрового суспільства.

3. Результати навчання за дисципліною

У результаті опрацювання змісту навчальної дисципліни «Розвиток наукової галузі» аспіранти повинні:

бути компетентними у: базовій термінології, комплексній системі пізнавальних принципів, аналітико-синтетичних знаннях різних наукових

психологічних напрямків, концепцій (парадигм) і наукових шкіл (філософських, психологічних, філософсько-психологічних, педагогічних тощо, які визначають теоретико-методологічні засади психологічної науки); розумінні сучасних теоретико-методологічних і практичних проблем психології людини та соціуму; адекватному (доцільному, завершеному) формулюванні гіпотез, визначенні мети і дослідницьких завдань; критичному аналізу отриманих результатів з доказовим використанням методів математичної статистики; проведенні й презентації самостійних наукових досліджень з актуальних проблем психології та використанні їх результатів у науковій та практичній діяльності; користуванні інформаційними технологіями різних видів; сучасній системі джерел інформації, вмінні використовувати бази даних та комп'ютерне програмне забезпечення;

мати сформовані компетентності: успішного використання найбільш відомих в минулому і сучасних вітчизняних наукових уявлень про особливості проведення наукових досліджень та застосування отриманих дослідницьких результатів у власній професійній діяльності з наступним їхнім транспонуванням у публічне практичне використання науковцями, психологами, іншими професійно зацікавленими особами на благо суспільних інтересів для особистісно-професійного зростання та у виробничому повсякденні; самостійно визначати актуальну психологічну проблематику та використовувати її в ранзі розроблення власних тематичних пізнавальних парадигм у поєднанні з відповідним тематичним історико-філософським, історико-психологічним та історико-педагогічним світовим досвідом різних історичних епох; використовувати, адаптувати наявні методи дослідження для вивчення вікового розвитку особистості, де провідне місце в організації дослідження належить лонгітуду, а також самостійно розробляти нові доказові (перевірені та адаптовані) дослідницькі методи; моделювати дослідницькі процедури у пізнавальному руслі відомих у психологічній науці симптомокомплексів, феноменів, психологічних законів з необхідним аналізом та прагнути до нових тематичних відкриттів; визначати доцільність використання методів математичної статистики для обробки емпіричних даних психологічного дослідження; організувати процес збору, обробки, збереження, продукування, передачі професійно важливої інформації з урахуванням культурного, політичного, економічного та соціокультурного контекстів; ефективно презентувати результати психологічного дослідження в науковому середовищі.

3.Результати навчання за дисципліною

У результаті опрацювання змісту навчальної дисципліни «Розвиток наукової галузі» здобувач наукового ступеня має досягнути таких *результатах навчання*:

Код	Значення результату навчання
РН1	Мати передові концептуальні та методологічні знання щодо обраної для дослідження проблеми у сфері психології / на межі предметних галузей, а також дослідницькі уміння, достатні для проведення наукових і прикладних

	досліджень на рівні світових досягнень з психології.
PH2	Розуміти загальні принципи та методи психології, а також методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях у сфері психології та у викладацькій практиці.
PH3	Виокремлювати, систематизувати, розв'язувати, критично осмислювати та прогнозувати значущі психологічні проблеми, формулювати і перевіряти гіпотези, визначати чинники та тенденції функціонування й розвитку особистості, груп і організацій на різних рівнях психологічного дослідження.
PH4	Планувати і виконувати експериментальні та/або теоретичні дослідження з психології та дотичних міждисциплінарних напрямів із дотриманням норм професійної і академічної етики.
PH7	Розробляти та реалізовувати наукові та/або інноваційні проекти у сфері психології, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику і розв'язувати значущі наукові та прикладні проблеми психології з урахуванням соціальних, економічних, етичних і правових аспектів.
PHU12	Ефективного використовувати сучасні професійні стратегії у психологічній сфері, створювати та просувати психологічний продукт/послугу відповідно до сучасних вимог та специфіки запитів соціуму.

4. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт		
		Аудиторна:		Самостійна робота
		Лекції	Семінари	
Змістовий модуль 1 «Методологія та методи психологічних досліджень»				
Тема 1. Методологія як вчення про науковий метод пізнання світу та людини	14	2	2	10
Тема 2. Психологічна наука як об'єкт методологічного аналізу	16	4	2	10
Тема 3. Загальнонаукові та галузеві методи дослідження	16	4	2	10
Модульний контроль	4			
Семестровий контроль	10			
Разом	60	10	6	30
Змістовий модуль 2 «Міждисциплінарні моделі психологічних досліджень»				
Тема 4. Феноменологія науки	14	2	2	10
Тема 5. Професійна методологія: смисли, сенси, процедури, моделі	16	4	2	10
Тема 6. Особистість ученого у системі життєвих координат	16	4	2	10
Модульний контроль	4			
Семестровий контроль	10			
Разом	60	10	6	30
Змістовий модуль 3 «Психологічні знання в				

статистично-інформаційній презентації»				
Тема 7. Визначення доцільності використання методів математичної статистики для обробки емпіричних даних психологічного дослідження	14	2	2	10
Тема 8. Способи статистичної обробки емпіричних даних психологічного дослідження та їх презентація	16	4	2	10
Тема 9. Інформаційне представлення результатів наукового психологічного дослідження	16	4	2	10
Модульний контроль	4			
Семестровий контроль	10			
Разом	60	10	6	30
Модульний контроль	12			
Семестровий контроль	30			
Усього	180	30	18	90

Тематичний план для заочної форми навчання

Назва змістових модулів, тем	Усього	Розподіл годин між видами робіт		
		Аудиторна:		Самостійна
		Лекції	Семінари	
Змістовий модуль 1 «Методологія та методи психологічних досліджень»				
Тема 1. Методологія як вчення про науковий метод пізнання світу та людини	20	2		18
Тема 2. Психологічна наука як об'єкт методологічного аналізу	20	2	2	16
Тема 3. Загальнонаукові та галузеві методи дослідження	20	2		18
Разом	60	6	2	52
Змістовий модуль 2 «Міждисциплінарні моделі психологічних досліджень»				
Тема 4. Феноменологія науки	20	2		18
Тема 5. Професійна методологія: смисли, сенси, процедури, моделі	20	2	2	16
Тема 6. Особистість ученого у системі життєвих координат	20	2		18
Разом	60	6	2	52
Змістовий модуль 3 «Психологічні знання в статистично-інформаційній презентації»				
Тема 7. Визначення доцільності використання методів математичної статистики для обробки емпіричних даних психологічного дослідження	20	2		18
Тема 8. Способи статистичної обробки емпіричних даних психологічного дослідження та їх презентація	20	2	2	16
Тема 9. Інформаційне представлення результатів наукового психологічного дослідження	20	2		18
Разом	60	6	2	52
Усього	180	18	6	156

5. Програма навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1. «МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

Тема 1. Методологія як вчення про науковий метод пізнання світу та людини

Методологія науки. Методологія психології. Теоретична психологія і її предмет. Типи знання та їх розвиток. Категоріальний апарат психологічної науки. Основні методологічні проблеми психології.

Ключові слова: блок 1: базисні психологічні категорії, дослідження, буденне пізнання, знання (описове, емпіричне, теоретичне), методологія, метапсихологічні категорії, наука, наукова інформація, наукове знання, наукове пізнання, теорія, теоретична психологія;

блок 2: «анатомічний початок», біосфера, дуалізм, епіфеноменалізм, матеріальний субстрат психіки, монізм, ноосфера, нейродинаміка психофізична проблема, плюралізм, психофізична взаємодія, паралелізм, психофізика, психофізіологічна проблема, сигнальні системи, поведінка.

Тема 2. Психологічна наука як об'єкт методологічного аналізу

Пізнавальні принципи психологічної науки і віковий розвиток людини. Проблеми і завдання вікової психології у контексті вікового кризового розвитку людини. Методологія психологічної науки і несприятливі дослідницькі трансформації

Ключові слова: блок 1: психологічне дослідження, психічне явище, психічний феномен, наукова психологія, дослідницька стратегія;

блок 2: дослідницькі системи, детермінізм (причинний, системний, статистичний, цільовий, ціннісний, перед-механічний, механічний, біологічний, психічний, макро-соціальний, мікросоціальний), емпіричні методи, елементаризм, методи математичної статистики, плюралізм, принцип людино-центризму, принцип природо-відповідності

Тема 3. Загальнонаукові та галузеві методи дослідження

Загальнонаукові дослідницькі методи. Спостереження як основний метод дослідження. Експеримент як основний метод дослідження. Галузеві психологічні методи дослідження (вікова психологія, соціальна психологія, педагогічна психологія тощо).

Ключові слова: блок 1: галузі психології, експеримент, протокол дослідження, результат дослідження, спостереження;

блок 2: анкета, бесіда, інтерв'ю, тест, біографічний метод, генеалогічний метод, генетичний метод, моделювання, соціометрія, референтометрія, парний рейтинг

Семінар 1. Методологія як вчення про науковий метод пізнання світу та людини

ЧАСТИНА 1. Принципи змістового модуля «Методологія та методи психологічних досліджень».

Завдання: встановити на основі структурного моделювання різнорівневі міжпредметні зв'язки змістового модуля «Методологія та методи психологічних досліджень» з іншими галузями наукового (філософія, педагогіка, соціологія тощо) та психологічного знання (загальна психологія, вікова психологія, соціальна психологія та ін.).

Ключові слова: вікова психологія, детермінізм, диференційна психологія, загальна психологія, методологія, моделювання, наука, принципи наукового пізнання (природо-відповідності; людино-центризму), педагогіка, психодіагностика, професійне повсякдення, соціальна компетентність, соціальна психологія, соціологія, філософія.

ЧАСТИНА 2. Наука як об'єкт методологічного аналізу

Завдання: охарактеризувати можливості застосування у науковому пошуку методологічних принципів психологічного знання (вибір принципів та дослідницької теми – за рекомендацією викладача).

Ключові слова: аксіома, галузі психологічного знання, емпіричні методи, методологічні принципи (загально-філософські, загально-психологічні, спеціальні), методологічний аналіз, методи теоретичного аналізу, наукова проблема, наукова теорія, системний підхід.

Семінар 2. Психологічна наука як об'єкт методологічного аналізу (пізнавальний аспект експериментальної психології та історії психології)

ЧАСТИНА 1. Експериментальне психологічне знання та формування дослідницьких стратегій.

Завдання: розробити циклові етапи дослідницької стратегії (вибір стратегії – за рекомендацією викладача та бажанням аспіранта).

Ключові слова: аксіологічні чинники вищої освіти, експериментальна психологія, лонгітюд, поперечний зріз, комплексний метод, стратегія дослідження, цикли творчого процесу (еталонування, проектування, ексцизування).

ЧАСТИНА 2. Історико-психологічне знання у формуванні теоретико-методологічних основ дослідження.

Завдання: сформулювати три-чотири пізнавальні положення з використанням минулих авторських наукових уявлень чи наукових психологічних шкіл.

Ключові слова: антична психологія, психологія середньовіччя, психологія XVII ст., психологія XIX ст., психологія XX ст., психологія початку XXI ст.

Семінар 3. Загальнонаукові та галузеві методи дослідження

ЧАСТИНА 1. Методи дослідження: «збір інформації – обробка отриманих результатів». Способи шкалювання у психологічній науці.

Завдання: розробити шкалу та критерії оцінювання життєвого явища (вибір теми – за рекомендацією викладача та бажанням аспіранта).

Ключові слова: шкала, рівні, критерії, показники.

ЧАСТИНА 2. Загальнонаукові методи дослідження.

Завдання: скласти проект плану спостереження (експерименту) (вибір теми за рекомендацією викладача та бажанням аспіранта).

Ключові слова: експеримент, спостереження, самоспостереження, психологічний інструментарій

МОДУЛЬ 2. «МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ МОДЕЛІ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

Тема 4. Феноменологія науки

Наука як унікальне суспільно-історичне явище. Методологія в системі науки. Рівні методологічного аналізу. Основні форми обміну науковою інформацією. Принципи наукового пізнання у психологічній науці. Класифікаційні дослідницькі системи у психологічній науці (постановка проблеми). «Феномени» у психологічній науці як предмет методологічного аналізу (вибіркова характеристика). «Симптоматика» у психологічній науці як предмет методологічного аналізу (вибіркова характеристика). «Комплекси» у психологічній науці як предмет методологічного аналізу (вибіркова характеристика). Експрес-аналіз матеріалу про окремі психологічні закони життєдіяльності особистості з метою виокремлення їхнього (законів) основного змісту як базового у поясненні об'єктивної реальності у пізнавальному руслі необхідності нових відкриттів у психологічній науці.

Ключові слова: наука, методологія, методологічний аналіз, закон, закономірність, наукова інформація, принципи наукового пізнання, класифікація, систематизація, феномен, феноменологія, симптоматика, комплекси, принцип, наукове пізнання, альтернатива, система, структура.

Тема 5. Професійна методологія: смисли, сенси, процедури

Понятійна база професійної методології. Створення концептів на засадах розвитку професіоналізму аспірантів. Розробка професійно-орієнтованих методологічних процедур. Способи наповнення концептів змістом реалізації результатів розвитку професіоналізму, значеннєво-смісловим та пояснювальним механізмом. Дотримання методологічних закономірностей в психології розвитку людини. Природничо-наукове вивчення психічної життєвої реальності людини на основі методологічних принципів.

Ключові слова: Методологія, професійна методологія, методологічні закономірності, методологічні принципи, професіоналізм, професійна орієнтація, методологічна процедура, дослідницький смисл, сенс, процедура, розвиток людини, життєва реальність людини.

Тема 6. Особистість ученого у системі життєвих координат

Структура творчого потенціалу людини. Етика наукового дослідження. Психолого-педагогічна модель викладача вищої школи. Шляхи отримання доказових наукових результатів, що залежить від професійної компетенції та сформованості моральних особистісних якостей науковця-дослідника. Спрямованість ученого на об'єктивний дослідницький результат із

антагоністичним ставленням до фальсифікації, плагіату тощо.

Ключові слова: *Творчий потенціал особистості, етика наукового дослідження, психолого-педагогічна модель викладача вищої школи, професійна компетенція ученого, моральні особистісні якості науковця-дослідника, спрямованість на об'єктивний дослідницький результат, антагоністичне ставлення до фальсифікації, плагіату у науковому дослідженні.*

Семінар 4. Феноменологія науки

ЧАСТИНА 1. Прикладне використання дослідницьких методів (продовження: проектування та прогнозування життєвих явищ). Теоретичний аспект: Специфіка тесту як дослідницького методу.

Завдання: тематичне моделювання (дослідницька тема обирається за рекомендацією викладача та бажанням аспіранта).

Основні вихідні поняття: проектування, прогнозування, тест.

ЧАСТИНА 2. Прикладне використання дослідницьких методів (продовження: вікова психологія).

Завдання: порівняльний аналіз результативності лонгітуду та поперечних зрізів (таблиця: вибір теми за рекомендацією викладача та бажанням аспіранта).

Ключові слова: *вікова психологія, лонгітюд, поперечний зріз.*

ЧАСТИНА 3. Прикладне використання дослідницьких методів (продовження: соціальна психологія).

Завдання: змоделювати використання соціометричного методу (референтометрії, «парного рейтингу» та ін.) (вибір методу і дослідницької теми – за рекомендацією викладача та бажанням аспіранта).

Ключові слова: *соціальна психологія, соціометрія, референтометрія, «парний рейтинг».*

Семінар 5. Професійна методологія: смисли, сенси, процедури, моделі

ЧАСТИНА 1. Психологічна наука і життєвий шлях особистості. «Феномени», «симптоматика», «комплекси», «закони психології» в життєвому шляху особистості (категоріальний аналіз).

Завдання: 1) вибрати феномен, симптоматику, комплекс, закон психології в контексті життєвого явища та в їхньому смисловому ракурсі визначити провідні методологічні дослідницькі компоненти; 2) за запропонованою викладачем проблематикою сформулювати дві-три наукові проблеми, які можуть призвести до перспективних наукових досліджень та потенційного формулювання феномена, симптоматики, комплексу, законів; 3) спланувати етапи їх реалізації.

Ключові слова: *1) закон, закономірність, симптом, симптомокомплекс, феномен; 2) ефект Хотторна, феномен Ауберта-Ферстера, феномен Ауберта-Фляйшля, Гала-Ефект, ефект Зейгарнік, ефект Пігмаліона, плацебо-ефект, фі-феномен, симптом Бабинського, синдром Балінта, симптом Баре, фобічні симптоми Бехтерева, синдром Бройтігама, комплекс неповноцінності, комплекс Терсіта, комплекс Полікрата, комплекс Ореста, комплекс Федри,*

комплекс Едіна, комплекс Електри, комплекс Квазімодо, синдром Отелло, задача Майєра, закон Блоха, закон Йоста, закон Джексона, закони науціння (готовності, використання, ефект, вправи, частоти), закон Дондерса, закон Йєркса-Додсона, закон усвідомлення Клапареда, закон Піпера, закон Рібо, закон Рікко, закон Тальбота, закон Хіка, закон Вебера-Фехнера.

ЧАСТИНА 2. «Феномени», «симптоматика», «комплекси», «закони психології» в життєвому шляху особистості (продовження: способи оприлюднення дослідницьких результатів).

Завдання: підготувати виступ-презентацію за результатами проведеного (их) експерименту (ів).

Ключові слова: *об'єкт, предмет, дослідницька гіпотеза, діагностичні висновки.*

Семінар 6. Особистість ученого у системі життєвих координат

ЧАСТИНА 1. Особистість ученого у системі реальних та потенційних життєвих координат (психологічна характеристика).

Завдання: розробити сфабриковані завдання або фальсифікат та показати індикатори таких завдань.

Ключові слова: *підтасування фактів, фальсифікація, фабрикація, плагіат.*

ЧАСТИНА 2. Особистість ученого у системі реальних та потенційних життєвих координат (продовження: психолого-педагогічне моделювання).

Завдання: розробити дві структурні функціональні моделі викладача вищої школи 1) як творчого науково-педагогічного працівника з пізнавальною орієнтацією на отримання адекватного дослідницького чи навчального результату та 2) науково-педагогічного працівника з пізнавальною орієнтацією на фабрикування та фальшування об'єктивної дійсності.

Ключові слова: *вчений, лідер, референтність, дослідник, самодур, авторитар.*

МОДУЛЬ 3. «ПСИХОЛОГІЧНІ ЗНАННЯ В СТАТИСТИЧНО-ІНФОРМАЦІЙНІЙ ПРЕЗЕНТАЦІЇ»

Тема 7. Визначення доцільності використання методів математичної статистики для обробки емпіричних даних психологічного дослідження

Визначення методів обробки емпіричних даних на етапі планування експерименту. Визначення критеріїв і показників досліджуваного явища. Вибір шкал оцінювання. Переведення показників різних методик у єдину шкалу для можливості співставлення кількісних результатів емпіричного дослідження та їх статистичної обробки.

Розрахунок відсоткових співвідношень, середніх значень. Перевірка вибірки дослідження на нормальність розподілу статистичних даних.

Вибір параметричних і непараметричних методів математичної обробки даних.

Визначення валідності, надійності, достовірності результатів наукового дослідження. Верифікація методик дослідження.

Ключові слова: *Математична статистика, експеримент, критерії, показники, статистична обробка даних, параметричні методи, непараметричні методи, валідність, надійність, достовірність, верифікація.*

Тема 8. Способи статистичної обробки емпіричних даних психологічного дослідження та їх презентація

Впорядкування емпіричних показників психологічного дослідження для статистичної обробки з використанням комп'ютерних програм.

Особливості обробки емпіричних даних психологічного дослідження в Microsoft Excel.

Застосування програми SPSS для статистичної обробки емпіричних даних психологічного дослідження.

Презентація результатів психологічного дослідження за допомогою використання комп'ютерних технологій.

Ключові слова: *Емпіричні дані, статистична обробка, Microsoft Excel, SPSS, презентація результатів психологічного дослідження.*

Тема 9. Інформаційне представлення результатів наукового психологічного дослідження

Текстове представлення результатів наукового психологічного дослідження. Загальний обсяг наукової праці. Обсяг основного змісту наукової праці. Розміщення тексту на сторінці (поля, відступи, пробіли, нерозривні пробіли). Супраграфеміка: механізми шрифтового варіювання (розмір, колір шрифту тощо). Мовностилістичне оформлення наукової праці.

Наочне представлення результатів наукового психологічного дослідження у вигляді таблиць і рисунків. Види рисунків: схеми, моделі, графіки, діаграми, гістограми, малюнки. Види таблиць: прості, складні. Текстовий опис таблиць і рисунків.

Представлення теоретичного аналізу результатів психологічного дослідження у вигляді схем і моделей. Види моделей та схем. Модель психічного явища. Модель (схема) дослідження психічного явища.

Ключові слова: *наукове дослідження, психологічні знання, представлення результатів дослідження, презентація результатів дослідження, текст, модель, схема, таблиця, рисунок.*

Семінар 7. Визначення доцільності використання методів математичної статистики для обробки емпіричних даних психологічного дослідження

1. Визначення критеріїв і показників досліджуваного явища.
2. Вибір методів обробки емпіричних даних психологічного дослідження.
3. Перевірка вибірки дослідження на нормальність розподілу статистичних даних.
4. Верифікація методик дослідження.

Семінар 8. Способи статистичної обробки емпіричних даних психологічного дослідження та їх презентація

1. Особливості впорядкування емпіричних показників психологічного дослідження.

2. Особливості обробки емпіричних даних психологічного дослідження в Microsoft Excel.

3. Застосування програми SPSS для статистичної обробки емпіричних даних психологічного дослідження.

4. Презентація результатів психологічного дослідження за допомогою використання комп'ютерних технологій.

Семінар 9. Інформаційне представлення результатів наукового психологічного дослідження

1. Текстове представлення результатів наукового психологічного дослідження.

2. Наочне представлення результатів наукового психологічного дослідження у вигляді таблиць і рисунків.

3. Представлення теоретичного аналізу результатів психологічного дослідження у вигляді схем і моделей.

6. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень аспірантів (денна форма)

Вид діяльності аспіранта	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	5	5	5	5	5	5
Відвідування семінарських занять	1	3	3	3	3	3	3
Робота на семінарському занятті	10	3	30	3	30	3	30
Виконання завдань для самостійної роботи	5	3	15	3	15	3	15
Виконання модульної роботи	25	2	50	2	50	2	50
Разом			103		103		103
Максимальна кількість балів		309					
		$309 : 60 = 5,01$					
Коефіцієнт		5,01					
Форма семестрового контролю		Екзамен: 40 балів					

Система оцінювання навчальних досягнень аспірантів (заочна форма)

Вид діяльності аспіранта	Максимальна кількість балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2		Модуль 3	
		Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів	Кількість одиниць	Максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1	3	3	3	3	3	3
Відвідування семінарських занять	1	1	1	1	1	1	1
Робота на семінарському занятті	10	1	10	1	10	10	10
Виконання завдань для самостійної роботи	5	4	20	3	15	5	25
Разом			34		28		38
Максимальна кількість балів		100					
		$100:60=1,7$					
Коефіцієнт		1,7					
Форма семестрового контролю		Екзамен: 40 балів					

6.2. Завдання для самостійної роботи

МОДУЛЬ 1 «МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

Тема 1. Методологія як вчення про науковий метод пізнання світу та людини

1. Визначити 10 провідних методологем у наукових дослідженнях одним із способів виконання завдання: структурна модель, структурно-функціональна модель, текстовий виклад, таблиця.

Тема 2. Психологічна наука як об'єкт методологічного аналізу

1. Систематизувати інформацію з теми у вигляді термінологічного словника (10–25 вихідних термінів) у текстовому викладі чи таблиці.

Опрацювати наукову літературу з теми.

2. Підготувати біографічну довідку про наукові постаті різних історичних епох та показати значення їхніх знакових досягнень для сучасних психологічних досліджень (у вигляді есе, реферату тощо).

Тема 3. Загальнонаукові та галузеві методи дослідження

1. Розробити програму власного наукового дослідження з обґрунтуванням теоретичних та емпіричних методів. Подати анотований опис методик для емпіричного вивчення досліджуваного психічного явища.

МОДУЛЬ 2 «МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ МОДЕЛІ ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

Тема 4. Феноменологія науки

1. Визначити та описати міждисциплінарні аспекти власного наукового психологічного дослідження.

Тема 5. Професійна методологія: смисли, сенси, процедури, моделі

1. Сформулювати смисли, сенси, мотиви власної науково-дослідницької діяльності з вивчення обраної проблеми (у формі есе).

Тема 6. Особистість ученого у системі життєвих координат

1. Розробити смислову структуру професійної характеристики особистості вченого. Пропоновані способи виконання завдання: структурна модель, структурно-функціональна модель, текстовий виклад, таблиця.

МОДУЛЬ 3 «ПСИХОЛОГІЧНІ ЗНАННЯ В СТАТИСТИЧНО-ІНФОРМАЦІЙНІЙ ПРЕЗЕНТАЦІЇ»

Тема 7. Визначення доцільності використання методів математичної статистики для обробки емпіричних даних психологічного дослідження

1. Сформулювати критерії доцільності використання методів математичної статистики для обробки емпіричних даних психологічного дослідження.

2. Визначити методи математичної статистики для обробки емпіричних даних власного психологічного дослідження.

Тема 8. Способи статистичної обробки емпіричних даних психологічного дослідження та їх презентація

1. Систематизувати способи статистичної обробки емпіричних даних психологічного дослідження (представити їх у вигляді таблиці).

2. Продемонструвати вміння використовувати Microsoft Excel та SPSS для обробки емпіричних даних власного дослідження.

Тема 9. Інформаційне представлення результатів наукового психологічного дослідження

1. Побудувати модель психічного явища у власному психологічному дослідженні.

2. Побудувати модель або схему дослідження психічного явища.

3. Представити результати теоретичного аналізу джерельної бази власного дослідження у вигляді таблиці.

Критерії оцінювання самостійної роботи

Кількість балів за роботу під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких *критеріїв*:

Кількість балів	Критерії оцінювання
4-5	повне розкриття завдань та правильне виконання роботи
2-3	недостатньо повне розкриття завдань чи не зовсім правильне виконання роботи
0-1	неповне чи часткове розкриття завдань із суттєвими погрішностями у виконанні

6.3. Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання

Модульний контроль проводиться у формі модульної контрольної роботи з урахуванням уніфікованої системи оцінювання навчальних досягнень аспірантів.

Критерії оцінювання модульного контролю наведено у таблиці.

Кількість балів	Критерії оцінювання
23-25	Аспірант проявив глибокі систематичні знання даної теми, навів приклади, на переважну більшість питань дав правильну відповідь, допущені помилки є незначними.
19-22	Аспірант визначає структуру відповіді, допускає незначні помилки, що не впливають на загальний результат відповіді.
15-18	Аспірант орієнтується в питанні, проте не чітко формує структуру відповіді, допускає помилки, що порушують правильність відповіді.
10-14	Відповідь поверхнева, не змістовна.
7-9	Відповідь на примітивному рівні.
1-6	Аспірант не орієнтується в зазначеному питанні.

6.4. Форми семестрового контролю та критерії оцінювання

Семестровий контроль (екзамен) проводиться у вигляді відповіді аспіранта на питання екзаменаційного білету, які охоплюють всі змістові модулі навчальної дисципліни.

Орієнтовні питання до екзамену

1. «Розвиток наукової галузі»: функціональне призначення.
2. Актуалізація соціальної значущості методології психологічної науки.
3. Теоретична психологія і її предмет.
4. Типи знання та їх розвиток.
5. Категоріальний апарат психологічної науки.
6. Основні методологічні проблеми психології (психогностична проблема).
7. Основні методологічні проблеми психології (психофізіологічна проблема).
8. Основні методологічні проблеми психології (психофізична проблема).
9. Пізнавальні принципи психологічної науки і розвиток людини.
10. Проблеми і завдання вікової психології у контексті кризового розвитку людини.
11. Проблеми і завдання соціальної психології у контексті кризового розвитку людини.
12. Методологія психологічної науки і несприятливі дослідницькі трансформації.
13. Стратегії наукового дослідження.
14. Загальнонаукові дослідницькі методи. Спостереження як основний метод дослідження.
15. Загальнонаукові дослідницькі методи. Експеримент як основний метод дослідження.
16. Реальні та потенційні пізнавальні можливості самоспостереження як наукового методу.
17. Галузеві психологічні методи дослідження (вікова психологія).
18. Галузеві психологічні методи дослідження (соціальна психологія).
19. Галузеві психологічні методи дослідження (педагогічна психологія тощо).
20. Наука як унікальне суспільно-історичне явище.
21. Рівні методологічного аналізу.
22. Система міжпредметних зв'язків психологічної науки з іншими науковими галузями.
23. Основні форми обміну науковою інформацією.
24. Класифікаційні дослідницькі системи у психологічній науці (постановка проблеми).
25. «Феномени» у психологічній науці як предмет методологічного аналізу (вибіркова характеристика).
26. «Симптоматика» у психологічній науці як предмет методологічного аналізу (вибіркова характеристика).
27. «Комплекси» у психологічній науці як предмет методологічного аналізу (вибіркова характеристика).
28. Експрес-аналіз матеріалу про окремі психологічні закони життєдіяльності

особистості.

29. Понятійна база професійної методології.
30. Розробка професійно-орієнтованих методологічних процедур.
31. Способи наповнення наукових концептів.
32. Дотримання методологічних закономірностей в психології розвитку людини.
33. Природничо-наукове вивчення психічної життєвої реальності людини на основі методологічних принципів.
34. Структура творчого потенціалу людини.
35. Психолого-педагогічна модель викладача вищої школи як дослідника.
36. Шляхи отримання доказових наукових результатів.
37. Спрямованість ученого на об'єктивний дослідницький результат.
38. Етика наукового дослідження.
39. Визначення критеріїв і показників досліджуваного явища.
40. Вибір методів обробки емпіричних даних психологічного дослідження.
41. Перевірка вибірки дослідження на нормальність розподілу статистичних даних.
42. Верифікація методик дослідження.
43. Способи статистичної обробки емпіричних даних психологічного дослідження та їх презентація.
44. Особливості впорядкування емпіричних показників психологічного дослідження.
45. Особливості обробки емпіричних даних психологічного дослідження в Microsoft Excel.
46. Застосування програми SPSS для статистичної обробки емпіричних даних психологічного дослідження.
47. Презентація результатів психологічного дослідження за допомогою використання комп'ютерних технологій.
48. Текстове представлення наукового психологічного дослідження.
49. Наочне представлення результатів наукового психологічного дослідження у вигляді таблиць і рисунків.
50. Представлення теоретичного аналізу результатів психологічного дослідження у вигляді схем і моделей.

6.5. Шкала відповідності оцінок за системою ECTS

Рейтингова оцінка	Оцінка за стобальною шкалою	Значення оцінки
A	90-100 балів	Відмінно- відмінний рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу з можливими незначними недоліками
B	82-89 балів	Дуже добре - достатньо високий рівень знань (умінь) в межах обов'язкового матеріалу без суттєвих (грубих) помилок
C	75-81 балів	Добре - в цілому добрий рівень знань (умінь) з незначною кількістю помилок
D	69-74 балів	Задовільно - посередній рівень знань (умінь) із значною кількістю недоліків, достатній для подальшого навчання або професійної діяльності
E	60-68 балів	Достатньо - мінімально можливий допустимий рівень знань (умінь)
FX	35-59 балів	Незадовільно з можливістю повторного складання - незадовільний рівень знань, з можливістю повторного перескладання за умови належного самостійного доопрацювання
F	1-34 балів	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням - досить низький рівень знань (умінь), що вимагає повторного вивчення дисципліни

7. Рекомендовані джерела

Основна література:

1. Бочелюк В. Й., Бочелюк В. В. (2008). *Методика та організація наукових досліджень у психології*. Київ: Центр навчальної літератури, 215–274.
2. Велитченко Л. К. (2009). *Методологічні і теоретичні проблеми психології*. Одеса: СВД Черкасов, 280.
3. Кислий В.М. (2011). *Організація наукових досліджень* : навч. посібник. Суми: Унів. кн., 224.
3. Поліщук В.М. (2020). *Віковий кризовий розвиток людини від народження до дорослості*. Суми: ПФ «Видавництво «Університетська книга, 459.
4. Туриніна О.Л. (2018). *Методологія та методи психологічного дослідження*: Навчально-методичний посібник. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 206.

Додаткова література:

1. Білоусова Л. І. (2007). *Практикум з автоматизованої статистичної обробки даних психолого-педагогічного експерименту* : навч. посіб. Харків: Компанія СМІТ, 37.
2. Борисенко О. Д. (2017). *Аналітико-статистичні методи й моделі психології та педагогіки*: вибрані лекції. Київ: ВЦ «Київський ун-т», 117.
3. Коваленко І. П. (2012). *Математична статистика у прикладах і задачах* : навч. посібник. Київ: Слово, 489.
4. Koopmans M. (2017). Mixed methods in search of a problem: Perspectives from complexity theory. *Journal of Mixed Methods Research*. 11(1). 16-18. Doi:10.1177/1558689816676662
5. McKim C.A. (2013). The Value of Mixed Methods Research. *Journal of Mixed Methods Research*. 11, 2. 202 – 222.
6. Shek D. T. L., Yu L. (2014). Use of structural equation modeling in human development research. *International Journal on Disability and Human Development*. 13(2). 157-167. doi:10.1515/ijdhhd-2014-0302.
7. Westphal K. R. (2016). Cognitive psychology, intelligence, and the realisation of the concept in hegel's systematic epistemology. *Hegel's philosophical psychology*, 1, 191-213). Doi:10.4324/9781315682693

Інформаційні ресурси

- <http://extrpsy.nuczu.edu.ua/book2>
<http://msvitu.com/archive/2011/may/article-5.php>
<http://www.info-library.com.ua/books-text-4956.html>
http://www-library.univer.kharkov.ua/pages/graduate_student/graduate_4.pdf
http://biology.univ.kiev.ua/images/stories/Upload/Kafedry/Biofizyky/2014/konversky_osn_metod_ta_org_nayk_dosl.pdf
<https://nuczu.edu.ua/sciencearchive/Articles/gornostal/vajinskii%20posibnyk.pdf>